

نام درس: اقتصاد
آموزش و پرورش استان کردستان

فصل دوم: بازیگران اصلی در میدان اقتصاد
درس ششم: نقش دولت در اقتصاد چیست؟
ارائه مطالب از صفحه ۵۵ تا صفحه ۷۴

شهرستان سنندج ناحیه ۱
تهیه کننده: زهرا صادقی

- بازار چیست و چگونه عمل می کند و جریان چرخشی ساده در عرصه اقتصاد را بررسی کردیم.
- با دو بازیگر اصلی، **خانوارها و بنگاه ها** آشنا شدیم که از طریق بازار عوامل تولید و بازار محصولات با هم معامله انجام می دهند.
- رفتارهای اقتصادی عرضه کنندگان و تقاضا کنندگان و تعادل در بازار مورد بررسی قرار گرفت.

در این درس به دنبال این هستیم که در عرصه اقتصاد و بازی اقتصادی نیازمند **داور** هستیم. بررسی کنیم **داور** با چه انگیزه ای باید وارد بازی میدان عرضه کننده و تقاضا کننده شود.

دولت به عنوان داور در فضای کسب و کار فعالیت می کند.

دولت با عملکرد درست خود تخصیص بهینه ای برای اقتصاد به وجود می آورد.

نقش دولت را در یک اقتصاد بازاری را بررسی می کنیم

درآمد دولت و **انواع مالیات ها** را شناسایی و **نقش مالیات** را در اقتصاد توضیح می دهیم.

نقش دولت

فرض کنید شرکت کسب و کاری را طراحی کرده اید و می خواهید عملاً وارد فعالیت اقتصادی شوید.
گام اول: دریافت مجوز های لازم برای فعالیت اقتصادی خود از **دولت** می باشد.
با گرفتن مجوز از دولت در واقع **اجازه نظارت دولت** را ممکن می سازید.
این سوال مطرح می شود چرا مجبور هستیم برای کسب و کارها یمان با دولت هماهنگ باشیم؟

جمهوری اسلامی ایران
وزارت صنعت، معدن و تجارت
FOP02-27/00

پروانه بهره برداری

آقای/خانم /شرکت
به نشانی
با توجه به راه اندازی و دستیابی آن واحد به انجام عملیات تولید انبوه - این پروانه جهت تولید محصولات زیر و به منظور استفاده از مزایای قانون آن اعطاء می گردد.(برای سه شیفه)

محصولات اصلی	ظرفیت سالانه	واحد	شماره شناسائی کالا	تغییرات افزایش/کاهش

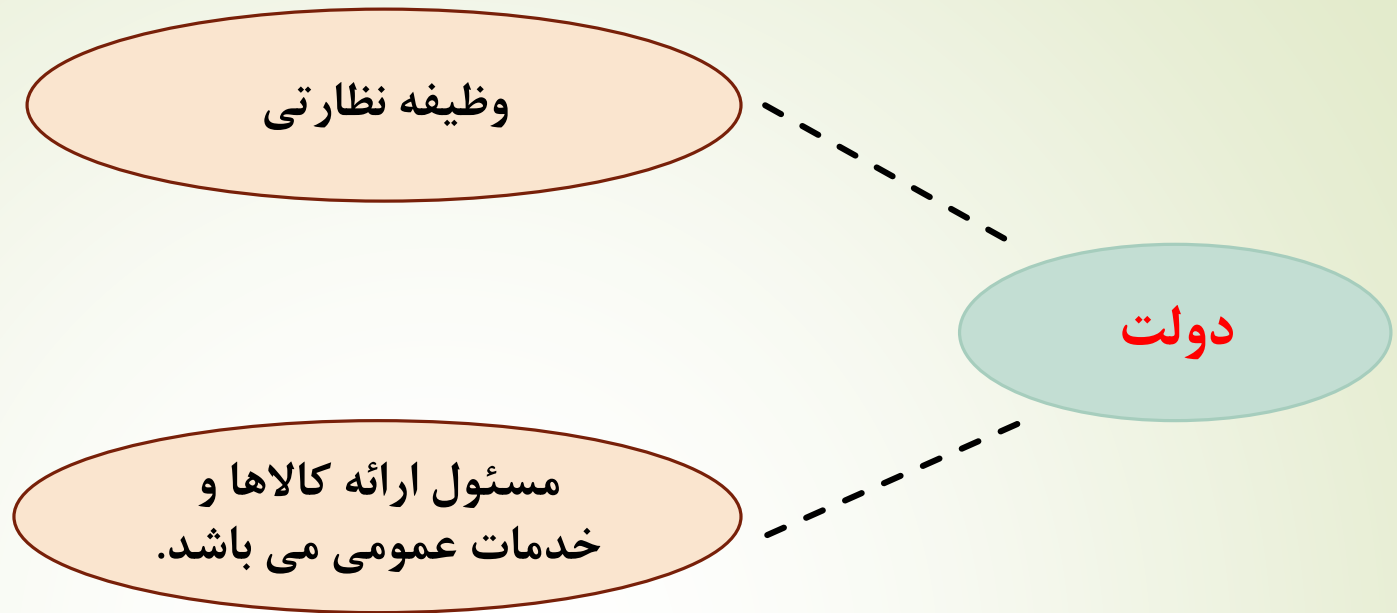
محصولات جانبی

فرض کنید شما مالک یک شرکت تولید کننده دارو هستید و **با دقت و کیفیت** کار خود را انجام می دهید.
اما رقیب شما در بازار، که آن هم یک شرکت تولید دارو است، محصولات با کیفیت کمتر و قیمت پایین تر ارائه می دهد.

این کار او باعث می شود که نه تنها جان مصرف کنندگان به خطر بیفتد بلکه به خاطر ارائه قیمت پایین تر، مشتری را نیز به سوی خود جذب می کند.

حال فرض کنید دولتی نباشد که به کار این شرکت دارویی و محصولات **نظارت** کند در این صورت شما به عنوان یک تولید کننده متعهد ضرر می کنید و مجبور به ترک بازار می شوید و هم سلامت مصرف کنندگان به خطر می افتد.

تصور کنید شما و کارمندان و کارگران شرکت، برای رفت و آمد به کارخانه، نیاز به احداث پل دارید. همچنین شرکت های دیگر نیز چنین نیازمندی هایی دارند. چه کسی باید این کالاهای عمومی را برای مردم فراهم کند؟

دولت مسئول تأمین کالاهای عمومی است. Public goods

۱- بهبود عملکرد بازار

مجموعه گسترده ای از **قوانین و مقرراتی** که توسط دولت وضع و اجرا می شود،
□ به منظور تسهیل و تشویق مبادلاتی است که به نفع خریداران و فروشندگان است.

□ از بروز شرایطی که به مبادلات آنها آسیب می زند، جلوگیری می کند.

حضور دولت و عملکرد قوی آن سبب می شود افراد به حقوق یکدیگر تعرض نکنند و مثلاً دارایی هایی را که متعلق به آنها نیست تصرف نکنند در این حالت، دولت به عنوان یک دارو، در میدان فعالیت های اقتصادی، حضور دارد.

وضعیتی را تصور کنید که خریداران نمی توانند اطمینان یابند، آیا فروشندگان مالکان واقعی آن چیزی هستند که برای فروش عرضه کرده اند یا خیر، در این حالت چگونه خریداران پولی را که به سختی درآورده اند، برای کالاها و خدمات مورد نیاز خود بپردازید.

دولت اجازه نمی دهد تا زمانی که فروشنده اثبات نکند که مالک واقعی چیزی است، آن را بفروشد.

علاوه بر حمایت از **حقوق مالکیت و اجرای قراردادها**، دولت با وضع قوانین و مقرراتی ویژه در زمینه های مختلف می کوشد تا **وجود اطلاعات و آگاهی های لازم** را برای **مبادله بین افراد تضمین** کند.

دولت با تعریف و **اجرای حقوق مالکیت، امنیت خرید و فروش و مبادلات** را بهبود می بخشد.

مثلاً شرکت های دارویی و غذایی نمی توانند پیش از انجام برخی آزمایش ها و اخذ گواهی معتبر محصولات خود را به بازار عرضه کنند یا افراد بدون **دارا بودن صلاحیت های لازم به مشاغل مختلف وارد شوند؛**

سازمان استاندارد: وظیفه دارد کیفیت یا عدم کیفیت محصولات را تأیید کند. همه این فعالیت ها به نوعی سبب بهبود عملکرد بازار می شود.

۲- ارائه کالای عمومی

شما چیزی های زیادی دارید که متعلق به خود شماست و می توانید مانع استفاده دیگران از آنها شوید. اما آیا درباره خیابان، بوستان، تیر های چراغ برق، پل ها، آتش نشانی و پلیس هم همین طور است؟ اینها بسیار با ارزش اند ولی هیچ کس نمی تواند این امکانات را فقط برای خودش داشته باشد.

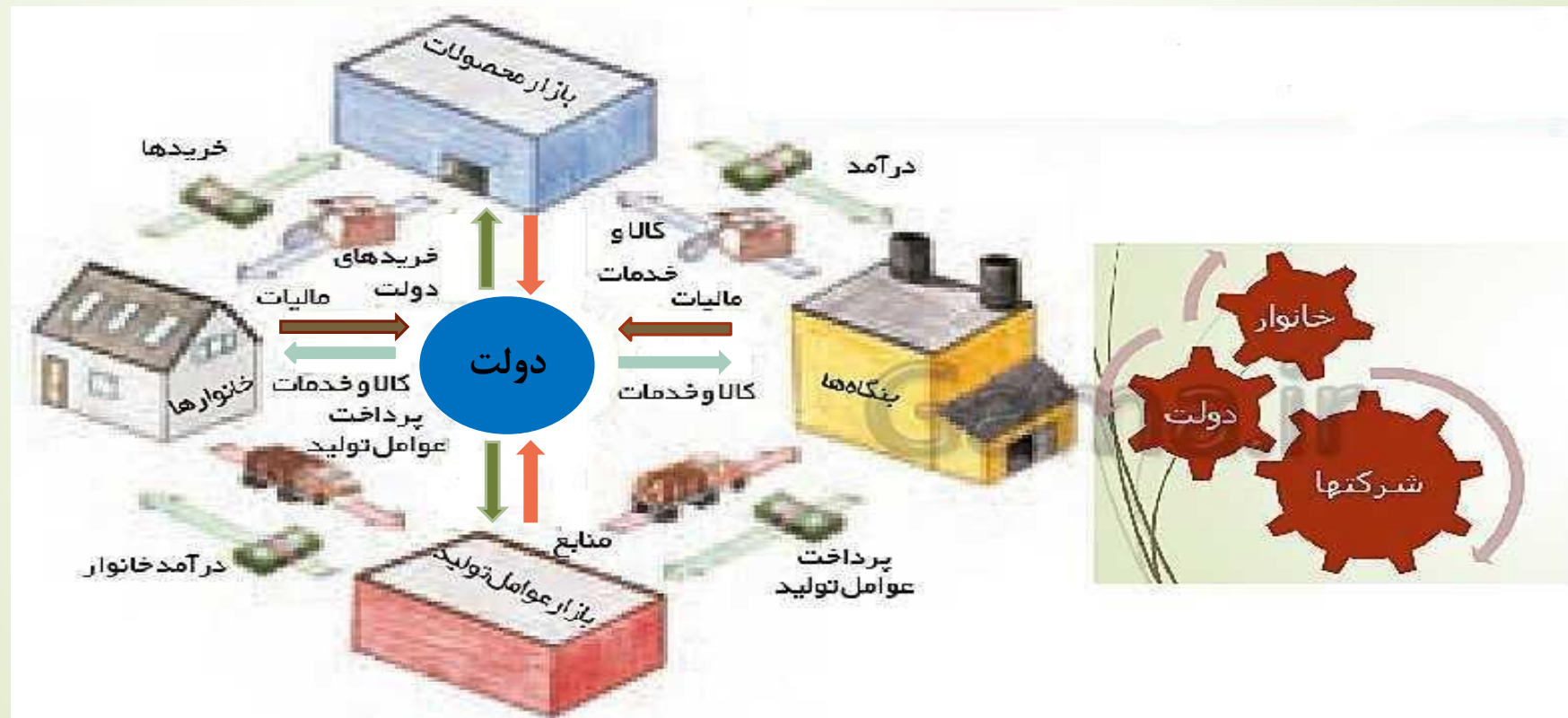
تعریف کالای عمومی: به کالا و خدماتی که توسط افراد زیادی می توانند هم زمان استفاده شود و شما نمی توانید مردم را از استفاده آن محروم سازید، گفته می شود.

جایگاه دولت در جریان چرخشی درآمد

در درس قبل با دو بازیگر اصلی اقتصادی یعنی خانوارها و شرکت ها آشنا شدیم در این درس نیز به **جایگاه دولت** می پردازیم.

در شکل زیر، روابط میان دولت با بازارها و خانوارها ترسیم شده است.

تفسیر جایگاه دولت در چرخه اقتصادی (اقتصاد سه بخشی)

دولت از خانوارها و بنگاها **مالیات** دریافت می کند. که برای دولت ایجاد **درآمد** می شود.

دولت به عنوان خریدار از بازار عوامل تولید و بازار محصولات خرید های بزرگی انجام می دهد.

مثلاً پنبه را از **بازار عوامل تولید** خریداری می کند و کارخانه بزرگ نساجی ایجاد می کند.

یا فولاد از کارخانه فولاد خریداری می کند، کارخانه ماشین آلات دولتی راه اندازی کنند.. همچنین به ملزوماتی مانند میز و صندلی و سیستم اداری و تلفن نیاز دارند که از طریق **بازار محصولات** این ملزومات را خریداری می کند.

یارانه پرداخت می کند و تمام این فعالیت ها که انجام می دهد از طریق مالیات هایی است که دریافت نموده است.

به عبارتی ساده تر، **دولت** می تواند یکی از بزرگترین خریداران و تولید کنندگان محسوب گردد.

ابزارها و منابع تأمین مالی دولت

دولت کالا و خدمات گوناگونی ارائه می دهد و مسئولیت های مختلفی برعهده دارد.
به نظر شما دولت برای ارائه کالا و خدمات و کالاهای عمومی، چه منابع مالی در اختیار دارد؟

۱- مالیات

۲- فروش دارایی های ملی

تعریف مالیات: بخشی از دارایی و درآمد مردم است که توسط دولت و به موجب قانون از افراد جامعه دریافت می شود تا وسیله پرداخت های عمومی باشد یا در جهت اعمال سیاست های مالی کشور قرار گیرد.

tax

۱- مالیات ها

دولت برای تأمین سطحی از کالاها و خدمات عمومی برای همگان، از مردم مالیات می گیرد.
مالیات سه هدف اصلی دارد.

- * اولین و مهمترین هدف مالیات، افزایش درآمد دولت
 - * کاهش فعالیت های نامناسب (کشیدن سیگار، مصرف بی رویه بنزین)
 - * افزایش رفتارهای مطلوب (مصرف شیر)
 - * کاهش نابرابری های اقتصادی و اجتماعی
- سه هدف اصلی گرفتن مالیات

الف) افزایش درآمد دولت

مالیات برای تأمین مالی اهداف و پشتیبانی از فعالیت های دولت مانند امنیت، دفاع، امور قضایی، آموزش و بهداشت عمومی ضروری است. شاید تصور زندگی در شهرها و روستا ها بدون خدمات ارائه شده توسط دولت مانند مدارس، راه ها، علامت های راهنمایی و رانندگی، پلیس، درمانگاه ها، کتابخانه ها، بوستان ها و ... که هزینه های آنها از محل مالیات تأمین می شود، سخت باشد!

هدف اصلی از مالیات این است که درآمد دولت را تا حدی بالا ببرید که در عملکرد دولت مؤثر واقع شود.

ب) کاهش فعالیت های نامناسب و تشویق فعالیت های مطلوب

کاهش قطع درختان
جنگلی

کاهش مصرف
چوبک و استفاده
از قاشق

مالیات بر چوبک های
غذا خوری در چین

کاهش آلودگی محیط
زیست

کاهش مصرف

مالیات بر سوخته های
آلاینده

کاهش آلودگی محیط
زیست

کاهش مصرف

مالیات بر کیسه
های پلاستیکی

ج) کاهش نابرابری های اقتصادی و اجتماعی

مالیات یکی از ابزارهای مهم دولت در کاهش نابرابری های اقتصادی و اجتماعی می باشد.
به وسیله مالیات دولت می تواند **شکاف درآمدی** بین افراد پر درآمد و کم آمد جامعه را کاهش دهد.

ویژگی های مالیات مستقیم

* مالیاتی است که پرداخت کننده (مؤدی مالیاتی) آن را به صورت مستقیم پرداخت می کنند.

مؤدی مالیاتی مشخص است.

* مبلغ مالیات معلوم است.

* این مالیات به نسبت میزان درآمد و دارایی افراد گرفته می شود.

صورتحساب فروش کالا و خدمات									
تأیید و مهر		مشخصات کالا یا خدمات مورد معامله		مهر و امضاء فروشنده		مهر و امضاء خریدار		توضیحات	
ردیف	کد کالا	شرح کالا و خدمات	تعداد / مقدار	واحد اندازه گیری	مبلغ واحد (ریال)	مبلغ کل (ریال)	جمع مالیات عوارض (ریال)	جمع مبلغ کل به علاوه جمع مالیات عوارض (ریال)	جمع کل
۱									
۲									
۳									
۴									
۵									
۶									
۷									
جمع کل بحروف:		مهر و امضاء فروشنده		مهر و امضاء خریدار		توضیحات:		جمع کل:	
شرایط و نحوه فروش:		مهر و امضاء فروشنده		مهر و امضاء خریدار		توضیحات:		جمع کل:	
☐ نقدی									
☐ غیر نقدی									
قابل پرداخت:									
تخفیف:									
عوارض شهرداری:									

مالیات مستقیم

مالیات بر درآمد

مالیات بر درآمد افراد و شرکت‌ها (نه ثروت آنها)
مبنای مالیات است.

مهمترین نوع مالیات: مالیات بر درآمد اشخاص است.
مالیات بر درآمد از هر کدام از انواع درآمدها جداگانه دریافت می‌شود. (مثلاً مالیات بر حقوق و مالیات بر درآمد املاک)

مالیات بر دارایی

اساس و مبنا مالیات بر دارایی، ثروت مؤدی
(پرداخت کننده) مالیات است.

مهمترین نوع مالیات: مالیات بر ارث است.
دولت از دارایی و ثروت در حال انتقال به وراثت، مالیات دریافت می‌کند.

ویژگی مالیات های غیر مستقیم

- ✓ مالیاتی است که به طور غیر مستقیم از طریق خرید کالا ها و خدمات پرداخت می شود.
- ✓ مؤدی مالیاتی مشخص نیست.
- ✓ مبلغ مالیات مشخص نیست.
- ✓ به میزان مصرف افراد بستگی دارد.

عوارض گمرکی و
خدماتی

مالیات بر مصرف

مالیات غیر مستقیم

مالیات بر ارزش
افزوده

الف) عوارض گمرکی و خدماتی

حقوق و عوارض گمرکی در واقع مالیات هر کشور بر صادرات و واردات کالاهای مختلف است. که با نام «**تعرفه گمرکی**» شناخته می شود.

این نوع مالیات ها:
تابع سیاست های کلان بازرگانی و شرایط اقتصادی کشورها ست.
یکی از راههایی درآمد زایی دولت است.
به منظور حمایت از صنایع داخلی اخذ می شود.
بر اساس قیمت و ارزش کالاها و مشخصات آنها (حجم - وزن) تعیین و دریافت می شوند.

انواع عوارض درج شده در قبض های شهرداری **مالیات** تلقی می شود. شهرداری در مقابل خدماتی که ارائه می کند، وجوهی مانند **عوارض خودرو** یا **عوارض نوسازی** و **دفع پسماند** دریافت می کند.

Consumption tax

ب) مالیات بر مصرف

مالیاتی است که **مصرف کنندگان کالاهای خاص در زمان خرید** آن کالا (به همراه قیمت) پرداخت می کنند.

چنانچه شما **میزان بیشتری** از آن کالا را مصرف کنید، در نهایت **مالیات بیشتری** پرداخت می کنید.
اگر چه این نوع مالیات نهایتاً به **وسیله مصرف کننده نهایی** پرداخت می شود، اما **وظیفه قانونی** پرداخت
ان به **عهده تولید کنندگان و فروشندگان** است.
مصرف بیشتر = مالیات بیشتر

مالیات بر مصرف، انواع بسیاری زیادی دارد که بارزترین نمونه آن در ایران، مالیات بر نوشیدنی های مجاز
مانند نوشابه و مالیات بر دخانیات است.

ویژگی مالیات بر مصرف

مالیات بر مصرف بر یک سری از اقلام کالاها و خدمات وضع می شود یعنی تمام کالاها شامل این مالیات نمی شوند. معمولاً کالاهای لوکس و تجملی یا کالاهای که دولت می خواهد مصرف آن را کنترل کند، این نوع مالیات وضع می شود. هدف دولت اغلب این است که از افراد پر مصرف و مصرف کنندگان کالاهای لوکس یا کالاهایی که برای سلامتی آنها خوب نیست استفاده می کنند.

ج) مالیات بر ارزش افزوده

مالیاتی است که از **تفاوت ارزش بین کالا و خدمات عرضه شده با ارزش کالا و خدمات خریداری شده** در دوره ای مشخص گرفته می شود.

این نوع مالیات **چند مرحله ای** است و در هر یک از مراحل تولید و تکمیل تا مصرف نهایی بر حسب ارزش افزوده گرفته می شود.

مالیات بر ارزش افزوده **با ایجاد شفافیت، فرار مالیاتی را کاهش** می دهد و از مالیات ستانی مضاعف **جلوگیری می کند**؛ چرا که مالیات پرداخت شده تولید کنندگان قبلی از مالیات بر فروش بعدی کسر می شود؛
به عبارت دیگر کالا و خدمات واسطه ای از پرداخت مالیات معاف می شوند.

مالیات بر ارزش افزوده (VAT) چگونه کار می کند؟

Value added tax

در کشورهایی که ساز و کار مالیات بر ارزش افزوده برقرار است، کسب و کارها، منبع مالیات را از فروش خودشان جمع آوری کرده و آن را از طریق خرید از دیگر کسب و کارها، پرداخت می کنند. در این شکل نشان داده شده است که چگونه ۱۰ درصد مالیات بر ارزش افزوده (VAT) بر تولید و فروش لباس، عمل می کند.

در این شکل نشان داده می شود که **در هر مرحله از تولید** ارزش پولی کالا را نشان می دهد. ارزش خود کالا هم در هر مرحله تغییر می یابد.

مرحله ۴: مغازه دار؛
لباس را به قیمت
۲۰۰۰۰ تومان به
مشتری می فروشد.

مرحله ۳: خیاط لباس
را می دوزد و آن را
به قیمت ۱۲۰۰۰
تومان به مغازه دار
می فروشد.

مرحله ۲: پارچه باف،
پارچه را می بافت و به
قیمت ۵۰۰ تومان به
خیاط می فروشد.

مرحله ۱: کشاورز پنبه
را می رویاند و آن را به
قیمت ۱۰۰ تومان به
پارچه باف می فروشد.

قیمت ۲۰۰۰۰

قیمت ۱۲۰۰۰

قیمت ۵۰۰۰

قیمت ۱۰۰۰

طبق قانون ۱۰ درصد مالیات بر ارزش افزوده برای هر کدام از مراحل بر تولید و فروش در نظر گرفته شده است.

قیمت فروش با مالیات بر ارزش افزوده				
۱۱۰۰ تومان	۵۵۰۰ تومان	۱۳۲۰۰ تومان	۲۲۰۰۰ تومان	مالیات بر ارزش افزوده جمع آوری شده توسط فروشنده
۱۰۰ تومان	۵۰۰ تومان	۱۲۰۰ تومان	۲۰۰۰ تومان	اعتبار مالیات بر ارزش افزوده هایی که در مرحله قبل پرداخت شده
-	-۱۰۰ تومان	-۵۰۰ تومان	-۱۲۰۰ تومان	
۱۰۰ تومان	۴۰۰ تومان	۷۰۰ تومان	۸۰۰ تومان	مالیات بر ارزش افزوده خالص جمع آوری شده
			۲۰۰۰ تومان	مجموع مالیات بر ارزش افزوده جمع آوری شده

۲- سایر درآمدهای دولت

غیر از مالیات، بخش زیادی از **درآمدهای مورد نیاز دولت** در ایران از **محل فروش دارایی های** مثل نفت تأمین می شود. همانطور که در نمودار دیده می شود بخش زیادی از درآمدهای دولت از **محل فروش دارایی های تجدید ناپذیری** مانند نفت و گاز تأمین شده است که درآمدی پایدار نیست؛ با قیمت نفت نوسان می کند و قابل **تحریم** است!

برآورد منبع درآمدهای عمده دولت ایران در سال ۱۳۹۷

برحسب درصد

مالیات
خدمات دولتی
نفت و گاز
دارایی های مالی

❑ فروش این نوع دارایی ها، عملاً فروش دارایی هایی است که نه فقط به ما بلکه به **نسل های بعد** هم تعلق دارد.

اگر با درآمد حاصل از فروش این منابع، دارایی های دیگری خلق نشود و این درآمدها صرف هزینه های جاری کشور (نظیر پرداخت دستمزد و ...) شود، در این صورت **حتماً نسل های بعد، ما را نخواهند بخشید!**

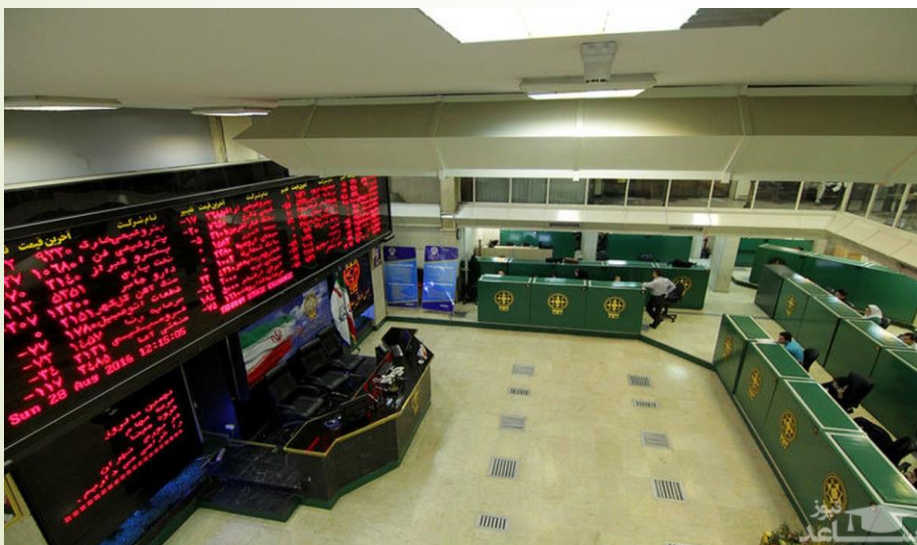

□ دولت سالیانه بخشی از درآمد مورد نیاز خود را نیز از طریق **ایجاد بدهی** تأمین می کند؛
یعنی از مردم:

* قرض می گیرد.

* یا شریک کردن در **طرح های عمرانی و سرمایه گذاری های دولت** و از محل سود این طرح ها سودی
بین آنها تقسیم می کند. مانند سرمایه گذاری در بازار بورس.

این درآمد نیز نمی تواند تا ابد پایدار باشد.

بودجه دولت

دولت برای مدیریت کلان کشور، در مقابل **درآمدهایی** که به دست می آورد، **مخارج و هزینه هایی** نیز دارد. به سخن دیگر، دولت برای انجام وظایف خود، همچون **بهبود عملکرد بازار** و ارائه **کالاهای عمومی**، باید هزینه کند.

دولت ها برای اداره امور کشور با توجه به درآمدها و هزینه هایشان، نیاز به یک **برنامه** دارند که در قالب **بودجه**، نشان داده می شود.

تعریف بودجه: بودجه سندی است شامل پیش بینی درآمدها و مخارج دولت در طی یک سال مالی.

اگر درآمد دولت از هزینه بیشتر باشد با «**مازاد بودجه**» روبه رو هستیم.

وضعیت اقتصاد خوب $\longrightarrow$ مازاد بودجه = هزینه ها $\lt$ درآمدها

اگر هزینه ها از درآمدها بیشتر باشد، «**کسری بودجه**» را خواهیم داشت.

وضعیت اقتصادی نامناسب $\longrightarrow$ کسری بودجه = هزینه ها $\gt$ درآمدها

دولت باید سعی کند با **برنامه ریزی درست** و **تنظیم الگوی** درآمد - هزینه از **کسری بودجه جلوگیری** کنند.

A scenic view of a paved walkway along a lake. The walkway is paved with a diamond-shaped tile pattern and runs alongside a body of water. To the right of the walkway is a lush green area with trees and bushes. In the background, there are mountains under a clear blue sky. A few people are walking on the path in the distance.

تشکر از حسن توجه شما عزیزان